

FATABUREN

Nordiska museets och Skansens årsbok

FATABUREN

NORDISKA MUSEETS OCH
SKANSENS ÅRSBOK

1962

Tidig vår på Skansen.

An early spring view from the open-air museum

Skansen in Stockholm.

Foto Refot, Stockholm.

Redaktion:

GÖSTA BERG · SAM OWEN JANSSON

MARSHALL LAGERQUIST

Redaktör: Marshall Lagerquist

*Omslagets färgbild visar Linnés Hammarby
med trädgården i sitt flor.*

*On the cover Carl von Linné's homestead Hammarby
with the garden in blossom.*

Foto Åke Grundström, Stockholm.

Se Olof H. Sellings uppsats Arkiatern på Hammarby i denna årsbok.

*Tryckt hos Tryckeri Aktiebolaget Thule, Stockholm 1962
Klichéerna från Grohmann & Eichelberg AB, Stockholm*

Zusammenfassung

Königliches Kupfer

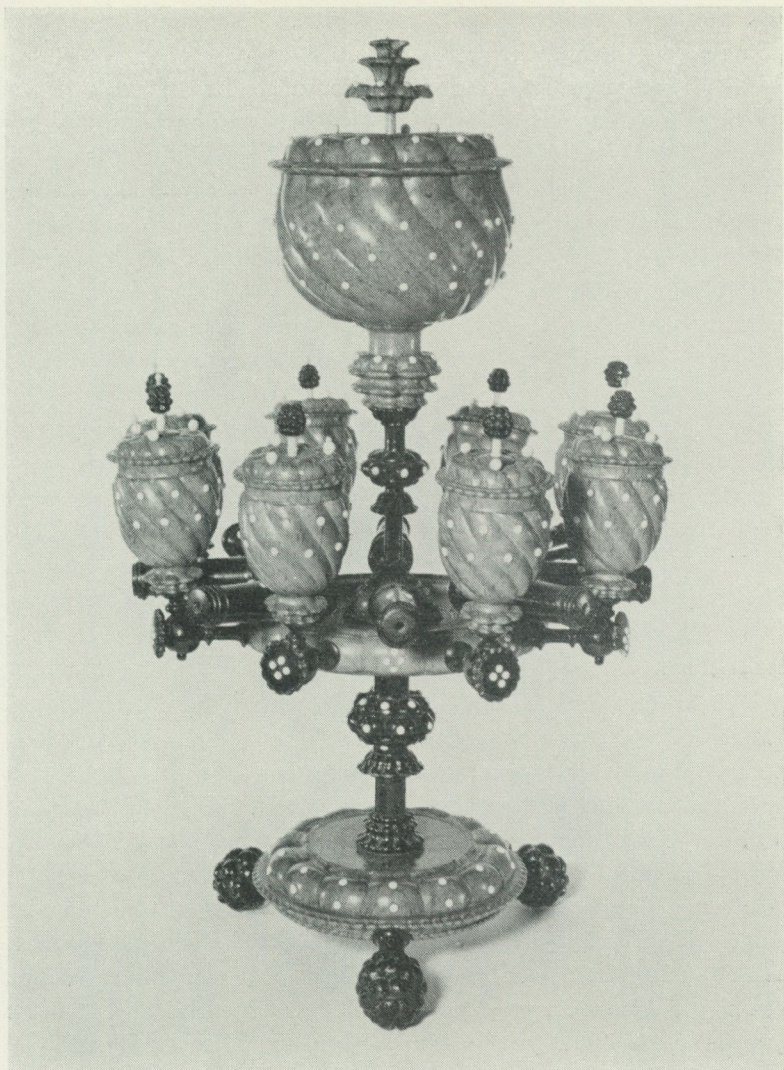
S. M. der König hat dem Museum eine grössere Anzahl Kupfergefässe überlassen, die während des vorigen Jahrhunderts in der Küche des königlichen Lustschlosses Tullgarn verwendet worden sind. Am ältesten ist eine Kasserolle, datiert 1812, am jüngsten ein Wasserbehälter aus dem Jahre 1886. Der Verfasser hat Erkundigungen über die Anwendung der Gefässe bei dem Personal eingeholt, welches in der Schlossküche tätig war, und bringt einige form- und technikgeschichtliche Kommentare.

"KREDENS MED 8 POKALER ATT DRICKA UTUR..."

av Bo Lagercrantz

Vidstående pjäs är en av fjolårets imposanta gåvor från Nordiska museets Vänner. Den är ett kredens — eller ett dryckeskastell för att använda den populära men sekundära benämningen från 1800-talet. "Kredens av masur med tio pokaler att dricka utur med lock på var och en" är en benämning som förekommer i boupp-teckningen från 1718 över Fabian Wredes och Brita Cruus bohag på Käggleholm.

Kredenset är köpt härom året på auktion på Skedevi i Södermanland. I botten sitter en etikett med namnet Löwen. Det är därmed tydligt att pjäsen hamnat på Skedevi genom friherrinnan Louise Falkenberg, f. Ekman, vilken i ett tidigare äktenskap var gift med friherre Johan Axel Casimir Löwen. Denne avled 1876. Detta årtal är betydelsefullt att notera. Svarvade masurting av detta slag kan nämligen exakt kopieras med mycket stor precision. Detta har också skett i viss utsträckning under 1800-talets slut, men museets nyförvärv uppvisar många drag som tyder på att det verkligen är ett arbete från 1600-talets slut eller 1700-talets början. Andra omständigheter — exempelvis den ganska låga

Kredens eller dryckeskastell av masurbjörk, vilket tillhört friherreliga släkten Löwen. Sannolikt ett arbete från 1600-talets slut eller 1700-talets början. Gåva av Samfundet Nordiska museets Vänner.

kvaliteten på det svarta lack som täcker bl. a. kulfötterna och kanonerna — kan dock göra oss tveksamma.

Men 1800-talets kopierande av stormaktstidens masurkär! kan lyckligtvis ganska väl tidfästas. 1877 lade Svenska slöjdföreningen om sin politik, då det gällde dess "Mönster för Konstindustri och Slöjd". Tidigare hade mönsterbladen representerat tidens modern design, signerad av våra främsta mönsterritare och arkitekter. Men just detta år övergick man till den antikvariska linjen och började reproducera antikviteter av skilda slag såsom förlagor för samtidens nyskapande av konstslöjdsföremål i de gamla stilarna. Barocken dominerade helt de första årgångarna, och i den allra första återfinner vi en plansch med ett tiotal masurföremål. I centrum står just ett kredens motsvarande vårt men mindre och enklare samt avvikande till formen även i åtskilliga detaljer.

Inga likheter föreligger alltså. Men allra viktigast är att vårt kredens uppenbarligen är äldre än detta mönsterblad. Det bör härstamma från något av de Löwenska godsens Gärdesta, Häringe, Sjösa eller Trollesund i Södermanland. Just ett sådant ursprung är ju också det rätta — en herrgård med traditioner från stormaktstiden.

Vad är ett kredens? Ordet är latin. Credo betyder *jag tror*. Kredenset var ursprungligen det kär! i vilket munskänken kredensade drycken, dvs. smakade av innan han bjöd att dricka, som bevis för att vinet icke var förgiftat. Ceremonin blev en invecklad ritual, som så småningom fick ett höviskt egenvärde. Den ursprungliga meningen glömdes bort, när förgiftningsrisken bortfallit. Ett stycke in på 1600-talet kan vi anse att man nått så långt vid det svenska hovet. Men i orienten lär den på sina håll bestå än i dag. När patriarken av Alexandria 1924 besökte Sverige i samband med ekumeniska mötet, hade en medlem av hans svit i uppdrag att ständigt avsmaka den undfägnad som bjöds.

Hos oss bestod emellertid den höviska ritualen ännu långt fram i tiden. Tyvärr är emellertid detaljkunskapen om dess former mager. Det antyds att den som överräckte de stora pokalerna och välkommorna borde dricka en provklunk ur locket. Men hur ett kredens som det här avbildade använts vet vi ingenting om. Förmodligen har det tronat på skänken, varifrån de små bägarna

burits runt till gästbudets deltagare. Möjligen kan vi inbilla oss att det representerar ett övergångsstadium mellan de kollektiva kringgångskärlen, som vandrade runt bordet, och de individuella kärlen — glaset framför varje kuvert. Men alla sådana idéer är med all sannolikhet dömda att förbli luftiga teorier, som knappast slutgiltigt kommer att kunna ledas i bevis.

Zusammenfassung

Kredenz mit acht Pokalen

Eine Gabe der Gesellschaft der Freunde des Nordischen Museums ist eine Kredenz mit acht Pokalen aus Maserholz. Auf Grund gewisser Einzelheiten sieht sich der Verfasser zu der Erörterung veranlasst, ob dieser Gegenstand möglicherweise eine Kopie vom Ende der siebziger Jahre des neunzehnten Jahrhunderts sein kann. Die Musterblätter des schwedischen Vereins zur Beförderung des Hausfleisses und Kunstgewerbes (Svenska slöjdföreningen) zeigten nämlich damals Wiedergaben von Maserholzgegenständen aus dem Barockzeitalter, unter anderem auch gerade eine Kredenz, allerdings etwas kleiner und einfacher als die jetzt geschenkte. Deren wahrscheinlicher Ursprung spricht jedoch bestimmt dafür, dass sie echt ist und infolgedessen eine schwedische Arbeit vom Ende des 17. oder Anfang des 18. Jahrhunderts.

EN SVARVARVERKSTAD FRÅN STOCKHOLM

av Arne Biörnstad

”Min far hette Jöns Persson Ståde och var född i Malmöhus län. Min mor hette Cecilia. De kom till Stockholm 1880. Far hade lärt till träsvarvare i Kristianstad hos en som hette Andersson. Här i Stockholm övertog han tillsammans med en kamrat en verkstad på Jakobsbergsgatan 34 efter svarvaren Puke.

År 1893, när jag var 11 år, fick jag börja så smått hos far, men